

Tomáš Kamenec

OHROZUJÚ SÚDY SLOBODU MÉDIÍ?
právna analýza vybraných faktorov v Slovenskej republike

Tomáš Kamenec

OHROZUJÚ SÚDY SLOBODU MÉDIÍ? právna analýza vybraných faktorov v Slovenskej republike

© Aliancia Fair-play

Bratislava, Apríl 2013

Za láskavú podporu analýzy ďakujeme Veľvyslanectvu Kanady na Slovensku.

Government of Canada
Embassy of Canada

Gouvernement du Canada
Ambassade du Canada

Úvod

V tejto analýze rozoberiem niektoré aspekty garancií práva na slobodu prejavu. Jej účelom nie je komplexne posúdiť všetky okolnosti súvisiace s otázkou ochrany vyššie uvedeného základného práva v podmienkach Slovenskej republiky. Cieľom analýzy je poukázať na určité faktory, ktoré sú z pohľadu právneho zástupcu médií v praxi limitujúce pri efektívnej ochrane práva na slobodu prejavu a predstavujú do určitej miery ohrozenie pre jeho slobodný a nerušený výkon.

Analýza nemá ambíciu byť monografiou na tému ochrana slobody prejavu. Posudzované nástroje ochrany a prípadné ohrozenia práva na slobodu prejavu sú hodnotené len s ohľadom na konkrétnu praktickú aplikáciu.

Pri spracovaní analýzy sa vychádzalo z právnych predpisov platných a účinných v Slovenskej republike. Ide najmä o nasledovné právne predpisy a medzinárodné zmluvy:

- Ústava č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky (ďalej len „ústava“),
- Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd v znení protokolov č. 3, 5 a 8, Oznamenie č. 209/1992 Zb. (ďalej len „Dohovor“),
- Zákon č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník (ďalej len „OZ“),
- Zákon č. 99/1963 Zb. Občiansky súdny poriadok (ďalej len „Osp“),
- Zákon č. 300/2005 Z.z. Trestný zákon (ďalej len „TZ“),
- Zákon č. 428/2002 Z.z. o ochrane osobných údajov (ďalej len „ZOU“).

Ďalej bola ako zdroj použitá dostupná judikatúra všeobecných súdov zo Slovenskej republiky, Ústavného súdu Slovenskej republiky (ďalej len „US SR“) a Európskeho súdu pre ľudské práva (ďalej len „ESLP“).

Pri výklade a aplikácii uvedených noriem sa vychádzalo z existujúcej doktríny.

Analýzu som upriamil, v konečnom dôsledku, na dve oblasti.

- Ad. 1) Konanie o ochranu osobnosti podľa § 11 a nasl. OZ a súvisiace konania,
- Ad. 2) Trestné konania.

Pri každej oblasti sa pokúsím zvýrazniť niektoré aspekty, ktoré sú z môjho pohľadu problematické a predstavujú limitáciu garancií základného práva, resp. jeho priame ohrozenie.

Všeobecné vymedzenie právneho rámca

V súlade s ustanovením čl. 1 ods. 1 ústavy je Slovenská republika demokratický a právny štát. Medzi ústavné princípy vlastné právnemu štátu patrí s ohľadom na uvedené aj zákaz svojvôle v činnosti štátnych orgánov, zásada primeranosti - proporcionality (PL. ÚS 52/99), ako aj zásada ochrany legitímnych očakávaní (napr. PL. ÚS 12/05).

Na základe rozhodnutí US SR možno v súvislosti s čl. 1 ods. 1 ústavy rozlišovať medzi formálnym a materiálnym chápaním právneho štátu. Pri formálnom chápaní právneho štátu sa ústavné princípy uplatňujú len v limitoch ústavného textu interpretovaného a aplikovaného na základe gramatických a formálno-logických metód identifikujúcich obsah právnych predpisov. Takýto prístup napr. znamená, že ak ústavný text alebo zákonný text výslovne neustanovuje, že určité nároky sú neodňateľné, tak potom možno „legitimovať“ akékoľvek zásahy štátu do nich. Materiálne chápanie právneho štátu takýto prístup vylučuje. US SR vo svojej rozhodovacej činnosti zdôrazňuje požiadavku materiálneho prístupu k chápaniu právneho štátu (IV. ÚS 1/07, IV. ÚS 75/08, I. ÚS 57/07, I. ÚS 82/07).

Ustanovenie čl. 1 v spojení s čl. 2 ods. 2 ústavy definuje základné princípy pôsobenia všetkých štátnych orgánov Slovenskej republiky vrátane súdov (aj v spojení s čl. 144 ústavy) pri ich rozhodovacej činnosti. Ustanovenie čl. 1 ods. 1 ústavy ukladá povinnosť chrániť princípy materiálneho právneho štátu. Pokiaľ súd nepostupuje v súlade s ustanoveniami ústavy, poruší tým aj princíp ústavnosti vyplývajúci z čl. 1 ústavy. Pri aplikácii práva sa žiadna z jeho noriem nemôže vyčleňovať z kontextu a interpretovať izolovane. Pri interpretácii a aplikácii práva nemožno porušovať, či ignorovať vzájomnú súvislosť medzi jednotlivými normami, ktoré na seba významovo nadväzujú a vzájomne súvisia.

V rámci koncepcie materiálneho právneho štátu sa z ustanovení čl. 1 ods. 1 ústavy vyvodzuje aj garancia spravodlivosti. V právnom štáte (chápanom materiálne) je povinnosťou všetkých štátnych orgánov vrátane súdov zabezpečiť reálnu a efektívnu možnosť uplatnenia práv priznaných právnym poriadkom.

Právo na slobodu prejavu je konkrétne garantované v čl. 26 ústavy. Podľa uvedeného má každý právo vyjadrovať svoje názory slovom, písmom, tlačou, obrazom alebo iným spôsobom, ako aj slobodne vyhľadávať, prijímať a rozširovať idey a informácie bez ohľadu na hranice štátu (článok 26 ods. 2 ústavy).

Článok 26 ods. 4 ústavy zároveň upravuje možnosť obmedziť slobodu prejavu a právo vyhľadávať a šíriť informácie. Prípadné obmedzenie však musí byť uložené na základe zákona a musí byť preukázané, že je v demokratickej spoločnosti nevyhnutné na ochranu práv a slobôd iných, ochranu bezpečnosti štátu, ochranu verejného poriadku alebo ochranu verejného zdravia a mravnosti. Prípadné obmedzenie pritom musí byť striktné primerané chránenému záujmu a nie je možné ho urobiť preventívne ani vo väčšej miere

ako je nevyhnutne potrebné. Inak by mohla nastať demokratickou spoločnosťou absolútne neakceptovateľná situácia, kedy by nedochádzalo k voľnému šíreniu názorov či informácií, a to nie z nezáujmu o danú tému, ale zo strachu pred možným postihom za prejavenie názoru, resp. šírenie informácie a s tým spojenými ťažkosťami a nákladmi vynaloženými na svoju obranu.

V súlade s čl. 13 ústavy, ako aj v zmysle ustálenej súdnej praxe je potrebné pri obmedzovaní ústavných práv postupovať reštriktívne a tieto obmedziť len v nevyhnutne nutnej miere. V súlade s koncepciou materiálneho právneho štátu čl. 13 ods. 4 ústavy vymedzuje, že pri obmedzovaní základných práv a slobôd sa musí dbať na ich podstatu a zmysel. Takéto obmedzenia sa môžu použiť len na ustanovený cieľ.

Podľa čl. 152 ods. 4 ústavy musí byť výklad a uplatňovanie ústavných zákonov, zákonov a ostatných všeobecne záväzných právnych predpisov v súlade s ústavou. Pri aplikácii práva teda súdy musia postupovať striktné v súlade s ústavou a akékoľvek obmedzenie základných práv podlieha testu ústavnej súladnosti.

V zmysle čl. 154c ústavy je súčasťou prameňov slovenského právneho poriadku aj Dohovor. Táto medzinárodná zmluva o ľudských právach má prednosť pred zákonmi a súdy sú povinné ju v rozhodovacom procese aplikovať. Ak špecifikácia práva alebo slobody zaručenej Dohovorom na konkrétnu situáciu vyplýva z medzinárodného štandardu uplatnenia Dohovoru, je ním Slovenská republika viazaná (II. ÚS 28/96). Ústavu a následne ani právne normy nemožno vyložiť spôsobom porušujúcim medzinárodné záväzky štátu (PL ÚS 5/93, II. ÚS 48/97).

Dohovor upravuje slobodu prejavu v čl. 10, pričom konštrukcia tohto ustanovenia je podobná ústavnej úprave platnej v Slovenskej republike. Ani Dohovor nekreuje slobodu prejavu ako absolútne právo, ale v čl. 10 ods. 2 taxatívne uvádza podmienky, za ktorých je možné toto právo obmedziť.

Ústavné garancie práva na slobodu prejavu sú realizované cez zákonnú úpravu obsiahnutú vo viacerých právnych predpisoch. Ich úlohou je v konkrétnom prípade regulovať vymedzené vzťahy. Pre predmet tejto analýzy je podstatná najmä regulácia ochrany osobnostných práv obsiahnutá v OZ. Práva vymedzené § 11 a nasl. OZ zákonnou formou realizujú právo na súkromie a zachovanie dôstojnosti definované ústavou. Pri činnosti médií sa právo na súkromie a dôstojnosť dostáva do vzájomného konfliktu s ústavným právom na slobodu prejavu. Takýto konflikt možno riešiť len ústavne konformným výkladom a aplikáciou práva pri snahe o čo možno najširšie uspokojenie oboch vzájomne si konkurujúcich práv. V praxi je však nevyhnutné riešiť takýto konflikt práv aj rozhodnutím, že jedno z nich bude v určitej situácii prioritizované oproti tomu druhému. Pri uplatnení nárokov, ktoré vyžadujú obmedzenie jedného základného práva na poskytnutie ochrany inému právu je vždy potrebné tieto spravodlivo porovnať a urobiť záver, ktorému z dotknutých práv sa v demokratickom právnom štáte v danej veci poskytne prednosť. Toto vyvažovanie práv nie je možné robiť čisto formálne. Platné právo naznačuje síce kritériá, ktoré je potrebné použiť, avšak základnou úlohou orgánov aplikácie práva je identifikovať hodnoty chránené v demokratickom a právnom štáte, prihliadnuť na verejný záujem a až na základe tohto robiť záver, ktoré právo preváži v posudzovanom prípade.

Podstatou sporov s médiami je konflikt medzi ústavou (čl. 26) a Dohovorom (čl. 10) garantovanou slobodou prejavu a právom na ochranu osobnosti dotknutej osoby, ktoré je taktiež garantované tak ústavou (najmä čl.19), ako aj Dohovorom (čl. 8). Podstatou rozhodovania o väčšine obdobných právnych sporov je hľadanie vyváženého vzťahu medzi ústavou garantovaným právom na ochranu cti, dôstojnosti či súkromia na jednej strane a slobodou prejavu a právom na informácie na strane druhej.

US SR v tejto súvislosti vo svojej doterajšej judikatúre už viackrát zdôraznil, že každý konflikt vo vnútri systému základných práv a slobôd (resp. ľudských práv a základných slobôd vyplývajúcich z medzinárodných zmlúv o ľudských právach a základných slobodách) treba riešiť prostredníctvom zásady ich spravodlivej rovnováhy (IV. ÚS 362/09, PL. ÚS 22/06, m. m. PL. ÚS 6/04, III. ÚS 34/07).

Všetky základné práva a slobody sa chránia len v takej miere a rozsahu, kým uplatnením jedného práva alebo slobody nedôjde k neprimeranému obmedzeniu, či dokonca popretiu iného práva alebo slobody (IV. ÚS 362/09, PL. ÚS 7/96). Pri posúdení kolízie dvoch základných práv je uznávanou teóriou, s ktorou sa vo svojich nálezoch stotožnil aj US SR (napr. II. ÚS 152/2008, II. ÚS 326/2009, II. ÚS 340/09, IV. ÚS 107/2010, IV. ÚS 302/2010, IV. ÚS 472/2012), teória proporcionality (nazývaná aj trojstupňový test proporcionality). V zmysle tejto teórie je na základe presne stanovených kritérií potrebné skúmať mieru (intenzitu) tvrdeného porušenia základného práva na ochranu osobnosti a to v kontexte so slobodou prejavu a s právom na informácie.

Zjednodušene povedané, aplikáciou hodnôt vlastných demokratickému a právnenému štátu musí súd nájsť spravodlivú rovnováhu medzi dotknutými právami prostredníctvom odpovedí na otázky „Kto je kritizovaný, Kto kritizuje, Čo je kritizované, Kde je kritizované, Kedy je kritizované a Ako je kritizované“.

V uvedenom právnom kontexte možno na viacerých príkladoch ilustrovať limitácie a ohrozenia práva na slobodu prejavu pri rozhodovacej činnosti súdov v Slovenskej republike.

Ad. 1) Konanie o ochranu osobnosti podľa § 11 a nasl. OZ a súvisiace konania

Ustanovenia § 11 až § 17 OZ obsahujú úpravu ochrany osobnosti, ako aj vymedzujú prípadné nároky, ktorých sa môže domáhať fyzická osoba pri zásahu do svojich osobnostných práv. Podstata tejto právnej úpravy sa nachádza v OZ už od roku 1964 a následné zmeny koncepciu len špecifikovali bez toho, aby regulácia bola podstatne zmenená. S ohľadom na širokú judikatúru EŠLP, ako aj na stabilitu právnej úpravy by sa zdalo, že ide o právny inštitút, ktorého výklad a aplikácia nerobí súdom väčší problém.

I keď verím, že nejde o všeobecný jav, z praxe však možno poukázať na prípady, kedy aplikácia noriem na ochranu osobnosti značne vybočila z vymedzených štandardov. Tieto príklady je možné rozdeliť do niekoľkých skupín.

Ad 1.a) Aplikácia hodnôt – Čo je v demokratickej spoločnosti skutočne nevyhnutné

V niektorých prípadoch je sporné, ako konajúce súdy vymedzujú hodnoty, ktoré aplikujú pri posúdení konfliktu práva na ochranu osobnosti a práva na slobodu prejavu.

Podľa judikatúry EŠLP, ako aj US SR, sloboda prejavu predstavuje jeden zo základných pilierov demokratickej spoločnosti, jednu zo základných podmienok jej rozvoja a sebarealizácie jednotlivca.

Uplatňuje sa nielen vo vzťahu k „informáciám“ a „myšlienkam“, ktoré sa prijímajú priaznivo, resp. sa pokladajú za neurážlivé a neutrálne, ale aj k tým, ktoré urážajú, šokujú alebo znepokojujú štát alebo časť obyvateľstva. Vyžaduje si to pluralizmus, znášanlivosť a veľkorysosť, bez ktorých nemožno hovoriť o „demokratickej spoločnosti“ (Handyside proti Spojenému kráľovstvu, sťažnosť č. 5493/72, rozsudok zo 7. decembra 1976, § 49). V niektorých situáciách však musí sloboda prejavu ustúpiť. Limitujúce klauzuly v čl. 26 ods. 4 ústavy a čl. 10 ods. 2 Dohovoru explicitne uvádzajú dôvody obmedzenia slobody prejavu, pričom ide o obmedzenia, ktoré musia zodpovedať vždy demokratickému charakteru spoločnosti („opatrenia v demokratickej spoločnosti nevyhnutné“). Dôvodom takéhoto obmedzenia môže byť aj „ochrana práv a slobôd iných“, teda okrem iného aj záruky vyplývajúce zo základného práva na ochranu osobnosti v rozsahu garantovanom v čl. 19 ústavy a konkretizovanom najmä v § 11 a nasl. OZ, ktoré chránia súkromné osoby pred neoprávnenými zásahmi zo strany iných súkromných osôb alebo štátu.

Nesprávne posúdenie toho, čo skutočne je vitálnou potrebou demokratickej spoločnosti možno ilustrovať na nasledovnom prípade FZ proti PP.

Vydavateľ PP v denníkoch X a Y publikoval sériu článkov (ďalej len „články“) súvisiacich

s návštevou FZ v erotickom klube dňa 26.8.2005. Jeho návšteva v tomto zariadení sa do povedomia verejnosti dostala prostredníctvom videozáznamu z policajnej akcie v daný večer, na ktorom bol nasnímaný FZ. V novembri 2006 bol daný videozáznam neznámou osobou zverejnený na internete na www.youtube.com, kde si ho pozrelo vyše 80 000 ľudí.

FZ bol v čase návštevy erotického klubu poslancom mestského zastupiteľstva, členom konzervatívnej politickej strany, podpredsedom občianskeho združenia KM a riaditeľom gymnázia.

FZ podal na OS BA I žalobu o ochranu osobnosti proti PP, ktorou sa domáhal náhrady nemajetkovej ujmy vo výške 2 000 000 Sk.

OS BA I rozhodol dňa 28.10.2009 v č.k. 11C 241/06 rozsudkom, ktorým zaviazal PP k náhrade nemajetkovej ujmy v peniazoch vo výške 33 193,92 EUR (1 000 000 Sk).

PP podal proti rozsudku dňa 30.12.2009 odvolanie. KS BA rozsudkom zo dňa 19.10.2011, č.k. 7Co 204/2010 v zásade rozsudok potvrdil¹.

Uvedené rozhodnutia všeobecných súdov sú príkladom nesprávneho vyhodnotenia existencie podmienok pre ústavne konformné obmedzenie práva na slobodu prejavu. Úvaha súdov, čo je v demokratickej spoločnosti nevyhnutné, je v tomto prípade neudržateľná.

Zverejnené články nijako nevybočujú z ústavných medzí slobody prejavu a sú jednoznačne realizáciou slobody prejavu. Súdny neosvedčili naliehavú spoločenskú potrebu pre aplikáciu opatrení potrebných na ochranu práv a slobôd FZ. FZ ako verejne činná osoba musí počítať so zvýšeným záujmom o svoju osobu a rešpektovať, že verejnosť - voliči sa zaujímajú o jeho skutky. Ako riaditeľ školy - gymnázia si musí byť takisto vedomý skutočnosti, že z titulu svojej funkcie má pre žiakov pôsobiť aj ako morálna autorita. V demokratickej spoločnosti, kde existuje slobodná súťaž politických síl, je nevyhnutné, aby tlač informovala verejnosť o jednotlivých politikoch, ako i osobách zastávajúcich verejnú úradu. Volič pre svoje rozhodnutie potrebuje komplexné informácie, ktoré vytvárajú obraz o verejnom činiteľovi – jeho reprezentantovi, či sú to už jeho minulé skutky, hodnoty, etické zásady vyznávané týmto verejným činiteľom, jeho vlastnosti alebo názory. Tlač, ktorá by mala byť v demokratickom štáte reprezentantom verejnej mienky a protiváhou štátnej moci, je oprávnená poukazovať aj na súkromný život verejných činiteľov. V zmysle konštantnej judikatúry ESĽP (Castells proti Španielsku, Carolina von Hannover proti Nemecku) má verejnosť právo byť informovaná, a toto právo sa za určitých osobitných okolností môže vzťahovať aj na aspekty súkromného života verejne činných osôb, najmä ak ide o politikov.

Nezodpovedá garanciám materiálneho právneho štátu, ako ani ústavným predpokladom na obmedzenie základného práva, ak sú médiá odradzované mimoriadne extenzívnym postihom od diskusie o predmete verejného záujmu. FZ ako politik a osoba verejného záujmu musí strpieť opísaný zásah, nakoľko sám sa návštevou erotického salóna vystavil do kritizovateľnej pozície.

1 Rozsudok KS BA bol zrušený nálezom US SR č.k. II. ÚS 558/2012 zo dňa 28.02.2013

Súdy tu nezlyhali s ohľadom na formálnu pravdu, ale ich posúdenie chránených hodnôt v kontexte si navzájom konkurujúcich práv bolo absolútne nesprávne. Slobodná a demokratická spoločnosť musí umožniť diskusiu a polemiku ohľadne témy, aká bola rozoberaná v článkoch. Nie je v záujme demokratickej spoločnosti a o naliehavej spoločenskej potrebe (nevyhnutnosti) ani nehovoriac, prijať opatrenie obmedzujúce slobodu prejavu spôsobom, ako bolo opísané v tomto prípade.

S ohľadom na nesprávne vyhodnotenie splnenia podmienok pre obmedzenie slobody prejavu možno taktiež poukázať na uznesenie OS BA I, ktorým bolo dňa 30.01.2012 v konaní 11C 6/2012² nariadené predbežné opatrenie. V tomto široko mediálne prezentovanom prípade zakázal OS BA I predbežným opatrením vydavateľstvu a autorovi publikovať knihu, ktorej obsah nebol súdu ani žalobcovi známy, ale bolo jasné, že kniha by sa mala týkať už na internete publikovaného a v širokej verejnosti diskutovaného spisu Gorila³.

OS BA I predbežným opatrením zakázal zverejňovanie informácií, ktoré boli v danej dobe verejnosti dostupné minimálne od 20.12.2011 (deň zverejnenia spisu Gorila na internete) a vo všetkých médiách už široko diskutované. Keďže spis Gorila ako údajný základ spornej knihy, ktorá má obsahovať tvrdenia údajne difamačného charakteru, bol v čase rozhodovania súdu verejnosti k dispozícii už niekoľko týždňov, akékoľvek dočasné obmedzenie vo výkone práva na slobodu prejavu (t.j. zákaz vydať knihu a informovať o spise Gorila) nemohlo prejsť testom nevyhnutnosti v demokratickej spoločnosti. Referovať sa v tejto súvislosti dalo na právne názory ESLP v rozsudkoch *Édition Plons* proti Francúzsku z 18.5.2004, sťažnosť č. 58148/00, ods. 53 - 55 a *Observer a Guardian* proti Spojenému kráľovstvu z 26.11.1991, sťažnosť č. 13585/88, ods. 66-70.

Nie je v demokratickej spoločnosti nevyhnutné zakázať šírenie už známych informácií a ich polemické hodnotenie. Rovnako nezodpovedá naliehavej spoločenskej potrebe preventívne zakázať šíriť niečo, čo ešte ani neexistuje. Ak súd o zákaze rozhodol len na základe domnienok a predpokladov, nepostupoval pri obmedzovaní základného práva dostatočne obozretne a vlastne prijal neprípustné preventívne obmedzenie základného práva. V demokratickej spoločnosti nie je nevyhnutné, ba ani prípustné, aby súd reguloval novinársku prácu a namiesto redakcie sám vykonával činnosť editora (v prípade súdu cenzora). V demokratickej spoločnosti vyznievajú absurdne a nereálne úvahy OS BA I o správnom postupe novinárov v rámci kauzy Gorila⁴. Rovnako nenáležitá sa javí úvaha

---

2 Na odvolanie odporcov KS BA uznesením č.k. 2Co 142/2012 zo dňa 07.06.2012 zmenil rozhodnutie OS BA I tak, že návrh na vydanie predbežného opatrenia bol zamietnutý.

3 Prepisy údajných odposluchov vyhotovených Slovenskou informačnou službou, ktoré mali dokumentovať prepojenie politikov a významných podnikateľov a prípadne aj možné nelegálne aktivity.

4 Str. 20 uznesenia č.k. 11C 6/2012: „V tomto smere úlohou novinára (ak sa mu do rúk dostal materiál obsahujúci informácie o možnom korupčnom správaní sa subjektov verejného záujmu a nie je schopný zákonnou cestou overiť si ich pravdivosť) bolo v tomto štádiu veci poukázať verejnosti na existenciu týchto skutočností ako aj bolo povinnosťou odovzdať takéto materiály príslušným štátnym orgánom (tam sa úloha novinára končí); avšak jeho povinnosťou už nie je prípad vyšetrovať a poukázať na vlastné závery svojho vyšetrovania (a to najmä pokiaľ ide o závažnú trestnú činnosť) a tieto formou komentára alebo skutkových tvrdení prípadne úsudkov podávať verejnosti. Samozrejme novinár je oprávnený naďalej následný priebeh (ak nastane) konania (napr. vyšetrovania alebo trestného konania) podrobne sledovať (aj o tom písať), a v prípade nečinnosti príslušných orgánov na takéto nedostatky znova poukazovať a tak týmto spôsobom vykonávať funkciu „strážneho psa“. Nie je však oprávnený viesť vlastné vyšetrovanie (ak tak nemôže urobiť zákonným spôsobom) a z nich vyvodené závery predkladať verejnosti ako skutkové tvrdenia (inak povedané novinár nemôže byť

súdu v uznesení o vydaní predbežného opatrenia, či je v demokratickej spoločnosti nevyhnutné teraz knihu vydávať⁵. Je zjavné, že súd pri takejto úvahe nemohol postupovať v súlade s právnou úpravou, nakoľko jeho úlohou nebolo skúmať, či sú osvedčené dôvody (naliehavá spoločenská potreba) pre vydanie knihy (toto je čisto súkromné rozhodnutie autora a prípadného vydavateľa knihy), ale povinnosťou súdu bolo skúmať, či je nevyhnutné v demokratickej spoločnosti vydanie knihy zakázať.

Ako opačný príklad, kedy súd správne vyvážil jednotlivé práva a korektne posúdil záujem demokratickej spoločnosti, možno prezentovať rozhodnutie OS BA IV vo veci č.k. 16C 250/2009 zo dňa 13.07.2010 a nadväzujúce rozhodnutie KS BA č.k. 9Co 413/2010⁶, ktorými bola zamietnutá žaloba predsedu vlády o ochranu osobnosti kvôli zverejneniu karikatúry. Tu súdy zhodne konštatovali, že v demokratickej spoločnosti je pre rozvoj diskusie o predmete verejného záujmu nevyhnutné, aby politik zniesol publikovanie karikatúry ako kresleného hodnotiaceho súdu týkajúceho sa jeho verejnej činnosti.

S ohľadom na preukázanie podmienky existencie naliehavej spoločenskej potreby na obmedzení práva na slobodu prejavu existuje celý rad ďalších príkladov, kedy súdy upreli médiám možnosť rozvíjať diskusiu o predmete verejného záujmu. Vnímanie naliehavej spoločenskej potreby je často v rozhodnutiach slovenských súdov odlišné od štandardov nastavených ESLP. Čo je v tejto súvislosti zaujímavé, je aj odlišné vnímanie tejto kategórie napr. českými súdmi. Napriek dlhej spoločnej právnej tradícii a takmer identickej právnej úprave je prístup českých súdov ďaleko liberálnejší ako prístup súdov slovenských. To, čo s ohľadom na verejnú diskusiu je prostredníctvom súdnych rozhodnutí v českej spoločnosti akceptované a žiaduce, by v slovenskom prostredí bolo často posúdené ako neprípustné a s ohľadom na záujem spoločnosti sankcionovateľné. Tento záver však nemožno generalizovať.

---

novinárom a zároveň policajtom, vyšetrovateľom, prokurátorom a aj sudcom). Ak novinár vedie vlastné zisťovanie a popri tom získa určité dôkazy potrebné pre vyšetrovanie, rovnako je povinný tieto odovzdať na to príslušným orgánom, avšak nie s nimi nakladať ako vyšetrovateľ a vlastné závery podsúvať verejnosti (okrem prípadov, že sa mu skutočne zákonným spôsobom a v súlade s novinárskou etikou podarí hodnoverne preukázať pravdivosť ním tvrdých skutkových záverov a bude ochotný aj niesť prípadnú zodpovednosť v prípade preukázania opaku).“

5 Str. 21 uznesenia č.k. 11C 6/2012: „Preto si treba položiť otázku, či v danom momente je skutočne potrebné a nevyhnutné informovať verejnosť o obsahu spisu Gorila (ktorého autenticita a pravdivosť výrokov v ňom uvedených nebola doposiaľ preukázaná) aj formou vydania knižnej publikácie, v ktorej nepochybne budú aj hodnotiace úsudky autora vychádzajúce z ním zisteného skutkového stavu, resp. z materiálu, ktorý má k dispozícii? Nemôže sa týmto zhoršiť ešte viac právne postavenie navrhovateľa resp. môže sa vydaním knižnej publikácie vytvoriť v postavení navrhovateľa nenávratný stav? Podľa súdu v danom momente prevláda potreba (resp. je vyššia potreba) chrániť osobnostné práva navrhovateľa, ako je potreba informovať verejnosť o jednotlivých pasážach spisu Gorila formou knižnej publikácie.“

6 Z formálnych dôvodov zrušené uznesením NS SR č. 4Cdo 46/2012 zo dňa 26.02.2013

Zhrnutie 1.a

S ohľadom na uvedené príklady sa domnievam, že jedným z limitov ochrany slobody prejavu v Slovenskej republike je často hodnotové nastavenie konajúcich súdov. Pri determinácii naliehavej spoločenskej potreby sú často opomínané kritériá, ktoré by mali byť v demokratickom a právnom štáte rozhodujúce. Vo vnímaní súdov nezriedka prevažuje vnímanie naliehavej spoločenskej potreby ochrany osobnosti verejne činných osôb nad nevyhnutnosťou podporovať verejnú diskusiu. Čo je skutočne nevyhnutné v demokratickej spoločnosti, musí vyplývať z požiadaviek samotnej spoločnosti. Na prekonanie tejto bariéry musí sama spoločnosť vnímať a akcentovať hodnotu slobodnej diskusie o verejných otázkach. Nevyhnutnosť v demokratickej spoločnosti totiž nie je možné vnímať iba ako objektívne určiteľnú kategóriu, ale ide o vyjadrenie subjektívnych potrieb tej ktorej spoločnosti. Ak sa má slovenská spoločnosť posunúť ďalej, je potrebné, aby aj súdy pri svojej rozhodovacej činnosti viac prihliadali na pozitíva otvorenej výmeny názorov a možnosť kritizovať verejne činné osoby ako na niečo, čo má pre demokratickú a slobodnú spoločnosť vitálny význam.

Ad 1.b) Formalizmus v rozhodovaní súdov

Pri rozhodovaní súdov v konaniach o ochranu osobnosti často prevláda formalizmus nad hľadáním skutočnej spravodlivosti a vyvažovaním konkurujúcich si práv. Ide o rozsudky, kedy boli médiá sankcionované za výroky vytrhnuté z kontextu celého článku, za nadpis bez zohľadnenia skutočného obsahu sporného článku, prípadne prehliadanie podstaty a zmyslu textu, ktorý bol predmetom sporu o ochranu osobnosti.

Rovnako vadou formalistického vnímania práva trpia aj niektoré rozhodnutia súdov, ktoré sa týkajú vysporiadania sa s minulosťou. Ide o spory týkajúce sa káz z obdobia vlády Vladimíra Mečiara, ako aj kauzy týkajúce sa minulosti sudcov.

Ako príklad súdneho formalizmu možno poukázať na rozsudok OS BA V zo dňa 6.12.2007 vo veci č.k. 7C 239/2007 v spojení s rozsudkom KS BA č.k. 6Co 64/2008 z 11.12.2008. V konaní išlo o článok z denníka X s názvom „Harabin chráni vrahov“. V tomto článku bola diskutovaná novela Trestného zákona pripravovaná rezortom spravodlivosti, na ktorého čele stál Štefan Harabin. Na základe žaloby Štefana Harabina ako ministra spravodlivosti súdy rozhodli, že *„denník X, ktorého vydavateľom je odporca dňa 29. 5. 2007 v čísle 122, ročník 2, na strane 2 uverejnil titulok s názvom „Harabin chráni vrahov“ a týmto nepravdivým tvrdením neoprávnene zasiahol do jeho osobnostných práv, čím znížil jeho dôstojnosť, vážnosť a česť v takej intenzite, že sú splnené zákonné podmienky ustanovenia § 13 ods. 2 Občianskeho zákonníka pre priznanie nemajetkovej ujmy.“*.

Je viac ako podivuhodné, že v právnom prostredí, kde koncepcia ochrany slobody prejavu jasne vyplýva z judikatúry US SR, ako aj EŠLP, všeobecné súdy skutočne vyhodnotili titulok článku ako skutkové tvrdenie a v rámci občianskeho súdneho konania riešili otázku jeho pravdivosti bez ohľadu na kontext uvádzaných informácií. Je absurdné, ak vo veci, kde

súdy rozhodujú o možnom obmedzení základných práv a slobôd, môžu skĺznuť do takej miery formalizmu, ako je zjavné v opísanej veci. Každému priemernému čitateľovi musí byť zjavné, že titulok nie je možné vnímať doslovne a bez kontextu zvyšku článku. To, že túto skutočnosť nevideli iba konajúce súdy, je alarmujúce a vrhá to zlé svetlo na ochotu efektívne chrániť právo na slobodu prejavu.

Mám za to, že komplexne posúdil citovaný rozsudok KS BA a jeho kvalitu US SR v náleze č.k. II ÚS 340/2009 zo dňa 18.09.2012, ktorým bol tento zrušený. US SR uviedol:

„Z dosiaľ uvedeného vyplýva, že krajský súd napadnutým rozsudkom rozhodujúc o odvolaní sťažovateľky proti rozsudku okresného súdu č. k. 7 C 239/2007-111 zo 6. decembra 2007, ktorým jej bola okrem iného uložená povinnosť nahradiť navrhovateľovi náhradu nemajetkovej ujmy v peniazoch z titulu neprípustného zásahu do jeho osobnostných práv, v konflikte medzi jej základným právom vyhladávať a rozširovať informácie a slobodou prejavu a základným právom navrhovateľa na ochranu súkromia uprednostnil ochranu osobnostných práv navrhovateľa. Krajský súd takto rozhodol

- *napriek tomu, že sťažovateľka požíva v zmysle stabilizovanej judikatúry ESLP, z ktorej ústavný súd pri rozhodovaní porovnateľných vecí vychádza, privilegované postavenie (zvýšenú ochranu),*
- *napriek tomu, že navrhovateľ bol v aktuálnom čase členom vlády — ministrom spravodlivosti (politikom), ktorý musí v zmysle stabilizovanej judikatúry ESLP strpieť vyššiu (najvyššiu) mieru kritiky v porovnaní s inými fyzickými osobami,*
- *aj preto, že posudzoval inkriminovaný titulok izolovane, hoci mal zohľadniť jeho organickú väzbu na inkriminovaný článok a až na tomto základe formulovať právne závery,*
- *napriek tomu, že inkriminovaný článok sa dotýkal vecí verejného záujmu (legislatívne práce na novelizácii Trestného zákona, za ktoré niesol navrhovateľ ako minister spravodlivosti politickú zodpovednosť), o ktorých sú novinári nielen oprávnení, ale aj povinní verejnosť informovať,*
- *napriek tomu, že inkriminovaný článok bol formulovaný prevažne formou hodnotiacich úsudkov ich autora o pripravovanej novelizácii Trestného zákona (i keď zjednodušených, čiastočne nepresných a z odborného hľadiska spochybniteľných).*

Za týchto okolností považuje ústavný súd právny záver krajského súdu vyjadrený v napadnutom rozsudku, v zmysle ktorého sťažovateľka neprípustným spôsobom zasiahla do osobnostných práv, z ústavného hľadiska za neakceptovateľný a neudržateľný..“

Z obdobných dôvodov možno poukázať aj na rozsudok OS BA IV č.k. 25 C 218/2007 zo dňa 29.4.2007, ktorým v spojení s rozsudkom KS BA č. k. 7 Co 163/2009 zo dňa 16.11.2011 bol vydavateľ týždenníka T zaviazaný ospravedlniť sa predsedovi vlády, keď tohto v súvislosti s publikovaním komentáru o zmenách v dôchodkovom systéme nazval „Zlodejom budúcich dôchodkov“. Citované rozhodnutia vychádzajú čisto z formalistickej aplikácie práva a v kontexte záruk slobody prejavu definovaných ESLP existuje značná pochybnosť o ich udržateľnosti.

Pri diskusii o minulosti sudcov súdy taktiež skĺzavajú do značného formalizmu. Príkladom

takejto praxe môže byť rozhodovanie OS BA V vo veci 46Coch 2/2003 o žalobe ZX proti spoločnosti PP ako vydavateľovi denníka S. V denníku S bolo uverejnených viacero článkov, ktoré sa týkali pôsobenia žalobcu ako sudcu v trestnej veci prejednáwanej v rokoch 1981 a 1982, kde ako člen senátu Najvyššieho súdu Slovenskej socialistickej republiky (NS SSR) rozhodoval o sťažnosti prokurátora pre porušenie zákona. Na základe rozhodnutia senátu, ktorého bol žalobca členom, súdy nižšieho stupňa odsúdili kňaza Jozefa Labudu pre trestný čin marenia dozoru nad cirkvami (Labuda slúžil omšu bez súhlasu Obvodného národného výboru).

Žalobca namietal, že (i) kňaz Labuda nebol disidentom, (ii) on nikoho neodsúdil do väzenia za prejavovaný názor (marenie dozoru nad cirkvami bol podľa názoru žalobcu iba administratívny trestný čin a to napriek skutočnosti, že sa na tento vzťahoval zákon 119/1990 Zb. o súdnej rehabilitácii a Labuda bol rehabilitovaný), (iii) on ako člen senátu NS SSR nikoho neodsúdil do väzenia.

I napriek skutočnosti, že hodnotenia a fakty uvádzané v sporných článkoch neboli úplne presné a boli podávané so značnou mierou zjednodušenia, vo svojej podstate zodpovedali objektívnej realite.

Jozef Labuda bol kňaz, ktorý pracoval s katolíckou mládežou. Pre túto jeho činnosť neunikol pozornosti komunistickej politickej polície (ŠtB). Skutok, pre ktorý bol nakoniec Labuda stíhaný, bolo slúženie omše na chate v Kyjaticiach bez súhlasu ObNV. Pri samotnej omši boli všetci účastníci duchovných cvičení zadržaní orgánmi VB a ŠtB, pričom dvaja organizátori boli pre tento skutok trestne stíhaní (J. Labuda a D. Kessegová). I keď najprv oboch súdy nižšieho stupňa neodsúdili, na základe sťažnosti Generálneho prokurátora pre porušenie zákona, NS SSR v senáte, ktorého členom bol ZX, vyslovil právny názor, že súdený skutok je trestným činom. Keďže boli súdy právnym názorom NS SSR viazané, J. Labuda bol odsúdený na nepodmienečný trest odňatia slobody.

I napriek uvedeným skutočnostiam OS BA V žalobe ZX v celom rozsahu vyhovel, zaviazal žalovaného publikovať ospravedlnenie a zaplatiť žalobcovi náhradu nemajetkovej ujmy vo výške 99 581,76 eur a nahradiť trovy konania vo výške 17 458,42 eur a súdny poplatok 5 045,48 eur.

I keď konanie ani po 10 rokoch nie je právoplatne skončené, je potrebné poukázať na mimoriadnu mieru formalizmu, s akou OS BA V pristúpil k hodnoteniu faktov prípadu a obsahu článkov. Ak je účelom sporných článkov, pre čitateľa zjavný úmysel diskutovať o minulosti sudcov, ktorí doteraz súdia na NS SR (ako legitímnej otázke verejného záujmu), nie je adekvátne, aby konajúci súd tento zámer prehliadol a vec vyhodnocoval iba vytrhnutím určitých pasáží článkov z kontextu. Rovnako nie je namieste upnúť sa v bežnom periodiku na vyžadovanie presnej právnej terminológie. I drobné nepresnosti a odchýlky sú v zmysle rozhodnutí ESLP tolerované pri diskusii prebiehajúcej v médiách o otázkach verejného záujmu. V konečnom dôsledku súd pristúpil k dokazovaniu, či bol J. Labuda disident alebo nie. Do určitej miery sa súd cez svoju formálnu prizmu pasoval do pozície historika, ktorý vykladá dejiny. Bez ohľadu na zákon č. 119/1990 Zb., súdnu rehabilitáciu J. Labudu, ako aj zákon č. 126/1996 Z.z. o nemorálnosti a protiprávnosti komunistického systému, konajúci súd rozsudkom bagatelizoval perzekúciu za trestný čin marenia dohľadu

nad cirkvami. Súd sa v zásade stotožnil so žalobcom, že tento musel rešpektovať platné zákony a teda ako člen senátu NS SSR konal správne. Takýmto postupom by bolo možné v konečnom dôsledku legitimovať aj norimberské rasové zákony a postup v súlade s týmito normami. Súd nehľadal v konaní materiálnu spravodlivosť. Svoj postup redukoval na formálnu (často zmysel postrádajúcu) interpretáciu práva, ktorá v konečnom dôsledku popiera historické súvislosti a fakty.

Ide o mimoriadne nebezpečný precedens. Súdny by mali v prvom rade pri rozhodovacej činnosti akcentovať ÚS SR vymedzenú doktrínu materiálneho právneho štátu. Ich rozhodnutia by mali byť presvedčivé a poučné aj pre bežného človeka, ktorý nie je právnym profesionálom. Jedine tak si môže justícia opäť získať dôveru a vážnosť v spoločnosti, o ktoré za ostatné roky prišla. Citované rozhodnutie OS BA V ide presne opačným smerom. Spôsobuje nedôveru v slovenský právny systém, schopnosť súdov jednoznačne a vnútorne nerozporne aplikovať právo a nachádzať skutočnú spravodlivosť. Ak komunistický režim niekoho stíhal pre slúženie omše, nie je akceptovateľné, aby súd demokratického štátu toto bagatelizoval a snažil sa striktno formálnym výkladovým postupom politické prenasledovanie označiť za bežné trestanie za administratívny trestný čin. S ohľadom na citované rozhodnutie OS BA V je potrebné poukázať aj na odôvodnenie nálezu ÚS SR vo veci I ÚS 408/2010, kde sa konštatuje: *„Ústavný súd v okolnostiach danej veci generálne predostiera, že v súdnych sporoch, v ktorých sa sudca domáha ochrany osobnosti, a o to viac značných finančných náhrad, vzniká legitímny problém „sudca súdi sudcu“ so zvýšeným rizikom možného korporatívneho správania sa predstaviteľov súdnej moci, čo pri opakovane pochybných či nedostatočne vyargumentovaných záveroch môže ohroziť legitimitu celého sudcovského stavu.“*

Zhrnutie 1.b

V rozhodovacej praxi slovenských súdov je badateľná určitá miera inklinácie k čisto formalistickému výkladu a aplikácii práva. V procese posudzovania dvoch vzájomne si konkurujúcich práv (sloboda prejavu / ochrana dôstojnosti a súkromia) takýto prístup nezodpovedá princípom materiálneho právneho štátu a predstavuje priame ohrozenie pre slobodné médiá. V konaniach na ochranu osobnosti, kde je predmetom sporu výrok prednesený v deba- te o predmete verejného záujmu, nie je len žiaduce, ale priam nevyhnutné, aby súd hľadal a nachádzal materiálnu spravodlivosť. Sloboda prejavu ako jedno zo základných práv nie je podstatné len pre jednotlivca, ale má nespochybniteľný význam pre celú demokratickú spoločnosť. Len nerušeným užívaním tohto práva (rešpektujúc však práva dotknutých osôb) sa stáva spoločnosť skutočne slobodnou a demokratickou. Bez slobodnej diskusie, výmeny názorov nemá spoločnosť možnosť efektívne sa rozvíjať. Ak majú médiá hrať rolu strážneho psa demokracie a tak vždy a znovu osvedčiť nezastupiteľné miesto v demokratickej spoločnosti, musia pôsobiť v prostredí, kde orgány aplikácie práva majú naozajstný záujem realizovať materiálnu spravodlivosť. V opačnom prípade je súdna ochrana základných práv len ilúziou a nemá efekt, ktorý od nej vyžaduje ústava ako jeden z atribútov demokratického a právneho štátu.

Ad 1.c) Výška priznávaných náhrad nemajetkovej ujmy

Vážnym ohrozením pre právo na slobodu prejavu je bezpochyby v konaniach na ochranu osobnosti súdna prax priznávania enormných náhrad nemajetkovej ujmy v peniazoch v prípade zásahu do osobnostných práv.

Konkrétna súdna prax v Slovenskej republike naráža na limity definované ESĽP, ako aj na limity vyplývajúce z riadneho výkladu právnych noriem cez prizmu ústavy (čl. 152 ods. 4 ústavy). Bez zjavného a rozumného dôvodu vzniká na Slovensku už takmer „ustálená“ prax, že verejne činným osobám v konaniach na ochranu osobnosti sa priznáva náhrada nemajetkovej ujmy nie v tisícoch, ale desať tisícoch eur. Tento trend iniciovaný pôvodne žalobcami požadovaním „okružlej sumy“ bol súdmi akceptovaný ako norma, pričom väčšina odôvodnení priznania náhrady nemajetkovej ujmy v desať tisícoch eur je, s ohľadom na garancie spravodlivého procesu, neudržateľných. Súdny často bezmyšlienkovite akceptujú návrhy žalobcov na priznanie náhrady nemajetkovej ujmy v peniazoch, pričom absentuje nielen samotné skúmanie či boli splnené aspoň zákonné predpoklady pre jej priznanie¹, ale v konečnom dôsledku aj akákoľvek úvaha o výške náhrady, ktorú súd priznáva. Ak § 13 ods. 3 OZ ustanovuje, že výšku náhrady nemajetkovej ujmy v peniazoch určí súd s prihliadnutím na závažnosť vzniknutej ujmy a na okolnosti, za ktorých k porušeniu práva došlo, nedáva OZ možnosť súdu v zásade ľubovoľne rozhodnúť. Úvaha súdu je limitovaná kritériami určenými explicitne v OZ, ale s ohľadom na čl. 152 ods. 4 a čl. 13 ods. 4 ústavy je potrebné, aby takáto úvaha súdu bola aj ústavne konformná. V konečnom dôsledku je pre súd imperatívom aj výklad Dohovoru realizovaný ESĽP pri svojej rozhodovacej činnosti. Značné ohrozenie pre právo na slobodu prejavu preto predstavujú rozhodnutia súdov, ktoré sa priečia uvedeným pravidlami. Priznávanie extrémne vysokých náhrad nemajetkovej ujmy v peniazoch za verbálne zásahy do osobnostných práv je pre slobodné médiá existenčnou hrozbou a faktorom, ktorý ich odradzuje od diskusie o otázkach verejného záujmu.

Rovnako pri priznávaní náhrady nemajetkovej ujmy je potrebné poukázať na prax viacerých slovenských súdov, kde osobám absolútneho verejného záujmu² priznávajú vysoké náhrady nemajetkovej ujmy v peniazoch aj napriek tomu, že v zmysle rozhodnutí ESĽP tieto požívajú zníženú mieru ochrany osobnosti, čo musí mať dopad aj na ich nároky na náhradu nemajetkovej ujmy v peniazoch. Takýto postup je podľa môjho názoru nesprávny a ústavne nekonformný. Jedným z najabsurdnejších ilustrácií takejto praxe je uplatnenie nárokov na ochranu dobrej povesti právnickej osoby podľa § 19b OZ zo strany štátnych orgánov, kde je v konaní požadovaná aj náhrada nemajetkovej ujmy v peniazoch.

Je pozoruhodné, že naznačené trendy sú diametrálne odlišné od trendov uplatňovaných v obdobných konaniach v Českej republike.

Príkladom pre náhradu nemajetkovej ujmy v mimoriadne extenzívnej výške je určite

¹ Podľa § 13 ods. 2 OZ náhradu nemajetkovej ujmy v peniazoch možno v konaní na ochranu osobnosti priznať pokiaľ by sa nezdalo postačujúce morálne zadostučinenie najmä preto, že bola v značnej miere znížená dôstojnosť fyzickej osoby alebo jeho vážnosť v spoločnosti.

² V súlade s judikatúrou ESĽP najmä špičkoví politici, členovia vlády, poslanci, verejní funkcionári.

rozhodnutie citované v bode 1.b vyššie, kde bola ZX priznaná náhrada vo výške 99 581,76 eur. ZX, ako osobe absolútneho verejného záujmu, priznal konajúci súd za výroky týkajúce sa jeho sudcovskej činnosti pred rokom 1989 jednu z vôbec najvyšších relatívnych náhrad v konaniach na ochranu osobnosti. V odôvodnení priznania náhrady nemajetkovej ujmy v takejto výške sa OS BA V obmedzil len na konštatovanie, že požadovanú výšku považuje za primeranú. Primeranosť odôvodňuje i záverom, že žalované články podľa názoru súdu „zasiahli do nezávislosti súdnej moci, ako jednej z troch štátnych mocí, v očiach verejnosti spochybnili súdne rozhodovanie, vyslovené právne názory, neodborným a nepresným použitím právnickej terminológie zaviedli čitateľov k názoru, že niektorí sudcovia súdci na Najvyššom súde v minulosti nemorálne odsúdili ľudí za prejavovaný názor, odsúdili disidentov v politických procesoch, ... ohrozili nezávislosť súdneho rozhodovania a súdnictva ako celku.“

Okrem iných nedostatkov je potrebné poukázať na to, že závery súdu idú nad rámec predmetu konania týkajúceho sa výlučne navrhovateľa (a nie iných sudcov Najvyššieho súdu ani ochrany súdnej moci ako celku) a sú spôsobilé ohroziť priebeh konania v ďalších inštančných štádiách.

Rovnako zaujímavým prípadom ilustrujúcim popisovanú prax je rozsudok Okresného súdu Spišská Nová Ves vo veci č.k. 9 C/99/2009 z 29.10.2009 v spojení s rozsudkom Krajského súdu v Košiciach č.k. 3 Co/37/2010, 3 Co/38/2010 z 11.5.2010. Súd označeným rozsudkom v konaní o ochranu osobnosti rozhodol tak, že vyhovel žalobe J. K. o ochranu osobnosti a o zaplatenie nemajetkovej ujmy a uložil vydavateľovi tlače ako žalovanému okrem iného povinnosť zaplatiť žalobcovi náhradu nemajetkovej ujmy v sume 25 000 eur. Tento rozsudok bol ďalej potvrdený citovaným rozsudkom odvolacieho súdu.

V náleze, ktorým US SR v konaní č.k. IV. ÚS 302/2010 zrušil na sťažnosť vydavateľa napadnuté rozhodnutie odvolacieho súdu č.k. 3 Co/37/2010, 3 Co/38/2010 z 11.5.2010 sa k námietke priznania náhrady nemajetkovej ujmy v neprimeranej výške uvádza:

„V nadväznosti na uvedené ústavný súd poukazuje aj na judikatúru ESLP, v zmysle ktorej náhrada nemajetkovej ujmy musí byť rozumne primeraná utrpenej ujme na povesti (napr. Tolstoy Miloslavsky v. Spojené kráľovstvo), pričom pri určovaní výšky náhrady ujmy treba vychádzať z dôkazov preukazujúcich výšku ujmy (napr. Flux v. Moldavsko, Steel a Morris v. Spojené kráľovstvo). Rovnako tak nekorešponduje judikatúre ESLP ani tvrdenie krajského súdu, že „Nie je... možné, aby súd pri priznaní výšky náhrady nemajetkovej ujmy komparatisticky posudzoval prípady priznanej nemajetkovej ujmy súdom v iných prípadoch.“ Ústavný súd v tejto súvislosti poukazuje na právny názor ESLP vyjadrený vo veci Público-Comunicacáo Social, S. A. v. Portugalsko, podľa ktorého výška náhrady v konkrétnom prípade musí zohľadňovať výšku náhrady priznávanej vnútroštátnymi súdmi v iných prípadoch týkajúcich sa poškodenia dobrej povesti. Z hľadiska určovania výšky nemajetkovej ujmy ústavný súd navyše upozorňuje aj na ďalší právny názor ESLP vyjadrený napr. vo veci Iltalehti a Karhuvaara v. Fínsko, podľa ktorého pri určovaní výšky náhrady za porušenie osobnostných práv musí byť zohľadnená výška náhrady, ktorá je priznávaná za telesné zranenia alebo ktorá je priznávaná obetiam násilných činov, pričom náhrada za porušenie iných osobnostných práv by nemala bez existencie závažných a dostatočných dôvodov prevyšovať maximálnu výšku náhrady priznávanej za telesné zranenia alebo násilné činy. Na tieto skutočnosti ústavný súd považoval za potrebné upozorniť preto, že v okolnostiach posudzovanej veci považuje výšku priznanej

náhrady nemajetkovej ujmy žalobcovi v sume 25 000 € za neprimerane vysokú, a to aj bez ohľadu na svoje závery k vecnej stránke predmetnej veci, t. j. k záveru, že krajský súd v danom prípade neprípustným spôsobom zasiahol do práva sťažovateľky na slobodu prejavu a práva na slobodné rozširovanie informácií“.

V tejto súvislosti sa žiada len pripomenúť, že v zmysle ustanovenia § 6 zákona č. 215/2006 Z.z. o odškodňovaní osôb poškodených násilnými trestnými činmi, celková suma odškodnenia poskytnutá podľa tohto zákona nesmie presiahnuť päťdesiatnásobok minimálnej mzdy. V zmysle uvedeného v spojení s ustanovením § 1 Nariadenia vlády Slovenskej republiky č. 326/2011 Z.z, ktorým sa ustanovuje suma minimálnej mzdy na rok 2013, celková výška odškodnenia nesmie presiahnuť sumu 50 x 337,70 eur, t.j. 16 885 eur. Ak teda štát garantuje obetiam násilných trestných činov ako najzávažnejších zásahov do osobnostných práv (osobná telesná integrita je rovnako zložkou osobnostných práv) ako maximálnu výšku odškodnenia sumu 16 885 eur, je v rozpore s Dohovorom priznávať za nepomerne menej intenzívne verbálne zásahy sumy viacnásobne presahujúce uvedenú hranicu.

Zhrnutie 1.c

Ako mimoriadne závažné ohrozenie práva na slobodu prejavu možno v Slovenskej republike badať v rozhodovacej činnosti súdov priznávanie extenzívnych náhrad nemajetkovej ujmy v peniazoch. Keďže zákon dáva pre priznanie náhrad nemajetkovej ujmy v peniazoch len rámcové kritériá, musia sudy aplikovať svoju úvahu cez prizmu ústavných garancií práv. Nie vo všetkých prípadoch týkajúcich sa osôb verejného záujmu však sudy takto postupovali. V niektorých prípadoch možno identifikovať dokonca svojvôľu pri určovaní výšky nemajetkovej ujmy v peniazoch. Rovnako insuficientné, nepreskúmateľné odôvodnenia súdov pri priznávaní náhrady nemajetkovej ujmy v peniazoch predstavujú značný limit pre garancie práva na slobodu prejavu. Ak nie je možné sa zo súdneho rozhodnutia dozvedieť, prečo vôbec a v určenej výške bola v konaní na ochranu osobnosti priznaná nemajetková ujma v peniazoch, robí to rozhodovanie súdov nepredvídateľné a rozporné s princípmi demokratického právneho štátu.

Ad 2) Trestné konania

Mimoriadne závažným ohrozením pre právo na slobodu prejavu je využívanie inštitútov trestného práva na postihovanie novinárov za ich publikačnú činnosť. V ostatnom čase je možné v Slovenskej republike identifikovať viacero trestných konaní, ktoré majú súvis s prácou novinára. I keď slovenský TZ možno označiť za demokratický právny predpis, ktorý neobsahuje skutkové podstaty slúžiace a priori na postihovanie „nepohodlných novinárov“, postihy sa realizujú na základe noriem slúžiacich vo všeobecnosti na ochranu iných záujmov spoločnosti. Existujú praktické skúsenosti so stíhaním novinárov pre podozrenie zo spáchanie trestného činu neoprávneného nakladania s osobnými údajmi podľa § 374 TZ. Táto skutková podstata chráni nástrojmi trestného práva pred

neoprávneným nakladaním s osobnými údajmi fyzických osôb. Vymedzenie pojmov, ako aj jednotlivé oprávnenia na nakladanie s osobnými údajmi, vyplývajú z ustanovení ZOU. Tento predpis v súlade s právom EÚ upravuje, kto a za akých podmienok a akým spôsobom je oprávnený spracúvať osobné údaje. Ak bude ZOU vykladaný v spojení s ustanovením TZ izolovane, bez súvisu na ústavné garancie práva na slobodu prejavu, dá sa relatívne ľahko dospieť k formálnemu naplneniu skutkovej podstaty trestného činu podľa § 374 TZ. Túto skutočnosť pochopili zjavne aj osoby, ktorým nevyhovujú slobodné a nezastrašené médiá, ktoré vykonávajú verejnú kontrolu výkonu moci. V ostatnej dobe boli publikované informácie o viacerých trestných oznámeniach voči novinárom práve pre podozrenie zo spáchania trestného činu neoprávneného nakladania s osobnými údajmi.

Najznámejší je asi prípad novinárky ZP, ktorá bola po viac ako 18 mesiacov stíhaná za to, že napísala článok, v ktorom uviedla výšku platu manželky bývalého ministra spravodlivosti (terajšieho predsedu NS SR), ktorá bola ministerkou, ako svojou osobnou známou, zamestnaná na Ministerstve spravodlivosti Slovenskej republiky.

Trestné stíhanie sa začalo a v ňom sa po uvedení doby pokračovalo napriek viacerým skutočnostiam.

V prvom rade sa poukazovalo na verejný záujem na zverejnení predmetného osobného údaju manželky bývalého ministra spravodlivosti, ktorý zverejnenie osobného údaju legitimizoval, ako aj legalizoval aj v zmysle ZOU. V súlade s citovaným ustanovením čl. 152 ods. 4 ústavy je potrebné TZ, ako aj ZOU vykladať a aplikovať tak, aby práva garantované nadradenými normami – čl. 26 ústavy a čl. 10 Dohovoru boli v čo možno najväčšej miere zachované. Rovnako aj možné obmedzenia práva na slobodu prejavu vyplývajúce z TZ a ZOU je potrebné aplikovať výlučne ústavne konformným spôsobom. To znamená, že k obmedzeniu práva novinárky podľa čl. 26 ústavy a čl. 10 Dohovoru formou trestnoprávnej sankcie v zmysle ustanovení § 374 TZ možno pristúpiť až vtedy, keď je bez akýchkoľvek pochybností preukázané, že ide o opatrenie stanovené zákonom, ktoré je v demokratickej spoločnosti nevyhnutné na ochranu jedného z vymedzených legitímnych cieľov.

V zmysle ustanovení čl. 26 ústavy nie je možné vykladať a aplikovať ZOU a TZ tak, že bez ďalšieho je uprednostňované právo na ochranu osobných údajov pred právom na slobodu prejavu. Vzájomný konkurenčný vzťah dvoch práv je potrebné skúmať o to dôkladnejšie a podmienky obmedzenia slobody prejavu aplikovať podstatne reštriktívnejšie v prípadoch, ak by obmedzenie práva na slobodu prejavu znamenalo trestnoprávny postih.

Ako vyplýva z vyššie uvedeného, je pri posudzovaní skutku potrebné zobrať do úvahy kontext situácie, v akej boli v tlači publikované osobné údaje fyzickej osoby a posúdiť mieru verejného záujmu na diskusii, v rámci ktorej k publikovaniu osobných údajov prišlo. V demokratickej spoločnosti nie je možné vyvodzovať trestnú zodpovednosť voči novinárom, ktorí vo svojej podstate vykonávajú právo verejnosti na informácie o otázkach verejného záujmu. Fakt, že išlo o výkon práva a povinnosti tlače v rámci demokratickej spoločnosti, je potrebné v rámci trestného konania vnímať ako okolnosť vylučujúcu protiprávnosť v zmysle § 28 TZ. Nie je možné skonštatovať, že by záujem na ochrane osobného údaju o výške platu poškodenej prevyšoval záujem demokratickej spoločnosti na diskusii o otázkach verejného záujmu, najmä otázke riadneho výkonu verejnej správy

a potlačania akýchkoľvek prejavov klientelizmu, prípadne zvýhodňovania osobného záujmu pred záujmom verejným.

Rovnako bolo zjavné, že skutok, ktorý mal byť trestným činom opísaným v TZ, nespáchala a nemohla spáchať obvinená novinárka (nerozhodla o zverejnení článku, ktorý napísala). Navyše informáciu o plate poškodenej dostala z oficiálneho zdroja a nebolo jej úlohou skúmať, či jej bol poskytnutý oprávnené alebo nie.

Taktiež sa poukazovalo na zanedbateľnú závažnosť skutku a minimálne následky pre poškodenú ako manželku verejného funkcionára, ktorý každoročne už po veľa rokov je povinný zverejňovať svoje majetkové pomery.

I napriek širokej škále argumentov, trestné stíhanie prebiehalo po dobu viac ako 18 mesiacov a skončilo uznesením o zastavení stíhania, lebo protiprávny skutok nespáchala obvinená (dôvod, ktorý bol uvedený v prvej sťažnosti proti vzneseniu obvinenia).

Z opísaného prípadu je evidentné, že orgány činné v trestnom konaní neboli pripravené a ochotné postupovať pri výklade a aplikácii noriem trestného práva skutočne ústavne konformným spôsobom. Na akýkoľvek argument ohľadne zverejnenia platu ako realizácie verejného záujmu na sprostredkovaní takejto informácie verejnosti sa obvinenej dostávalo apriórne odmietavých reakcií. Skôr ako o záujme skutočne chrániť osobné údaje spôsobom predpísaným zákonom, vzbudzuje popísaný prípad dojem vôle zastrašiť novinárov pred legitímnou diskusiou o otázkach verejného záujmu.

Zhrnutie 2

Trestné právo je legitímny nástroj štátu na ochranu vymedzených záujmov. Jeho použitie bez zohľadnenia garancií základných práv a slobôd v zmysle ústavy a Dohovoru môže predstavovať značnú bariéru pre realizáciu práva na slobodu prejavu novinármi. Médiá sú zastrašované rigidnou aplikáciou ZOU, ktorá nezohľadňuje práva priznané ústavou a verejný záujem na zverejnení niektorých informácií. Tento prístup je nesprávny a prieči sa rozhodovacej praxi ESLP. Každý právny predpis, ktorý umožňuje obmedziť základné práva a slobody, je potrebné vykladať vždy cez prizmu ústavy a pri obmedzovaní práva dbať na jeho podstatu a zmysel. Ak by bol bezo zvyšku akceptovaný postup aplikovaný vo vyššie uvedenom prípade, médiá by mohli byť efektívne odradené od diskusie o otázkach verejného záujmu, nakoľko takmer každá informácia týkajúca sa osoby verejného záujmu by mohla byť kvalifikovaná ako osobný údaj a takto aj chránená. V demokratickej spoločnosti je nevyhnutné diskusiu podporovať, nie mariť zastrašovaním. Jediné takýto výklad a aplikácia noriem TZ a ZOU je súladná s ústavou a pritom právne akceptovateľná.

Záver

Výpočet uvedených limitov a ohrození práva na slobodu prejavu nie je uzatvorenou množinou. Bezpochyby existujú aj iné modelové prípady, ktoré v slovenskej právnej praxi môžu znamenať značnú prekážku pri práci médií. Analýza má byť drobný príspevok ku kultivovaniu právneho prostredia v Slovenskej republike a snahou o dosiahnutie posunu v rozhodovacej praxi o tak citlivej veci, akou obmedzenie práva na slobodu prejavu bezpochyby je. Je dobré vidieť, že veľa z popisovaných „zlých“ príkladov bolo v konečnom dôsledku korigovaných rozhodnutím US SR. Na druhej strane je nevyhnutné efektívne prenášať koncepty definované US SR v otázkach ochrany práva na slobodu prejavu aj do rozhodovania všeobecných súdov. Verím, že aj diskusia o tejto analýze k tomuto prispeje.